

Dr. sc. Branko Kirigin
muzejski i znanstveni savjetnik
Arheološki muzej
Zrinsko-Frankopanska 25
21000 Split

IZVJEŠTAJ
s arheoloških iskopavanja grčke kule na Maslinoviku (otok Hvar)
09. 10. – 10. 11. 2012.

Split, 19. 11. 2012.

Uvod

Ministarstvo kulture RH odobrilo je Agenciji za upravljanje starogradskim poljem iz Starog Grada sumu od 30.000 kn za arheološke radove na grčkoj kuli na brdu Maslinovik koja se nalazi unutar zaštićene zone Starogradskog polja na otoku Hvaru i to po sredini sjevernog ruba polja. Kako su ta sredstva znatno manja od traženih, plan istraživanja je smanjen i dijelom promijenjen. Dozvola od nadležnog Konzervatorskog ureda MK u Splitu dobivena je 10. rujna. '12.

Pored potpisanog, stručni tim sačinjavali su dr. sc. Petar Popović iz Arheološkog instituta u Beogradu (volonter), dipl. arheologinje Asja Zec i Andrea Devlahović, nezaposlene, dipl. arheologinja Barbara Olujić, kustos pripravnik Muzeja Starog Grada, dokumentaristica Silva Tinazzo, odjel za arheologiju Sveučilista u Padovi (volonter) i student arheologije Marko Matković sa Sveučilišta u Zadru. Pored njih, dobrovoljnim radom sudjelovali su: Aldo Čavić, ravnatelj Muzeja Starog Grada, dr. sc. Vedran Barbarić, sa Filozofskog fakulteta u Splitu, te jedan dan Marinko Petrić i Edi Visković iz Muzeja hvarske baštine u gradu Hvaru.

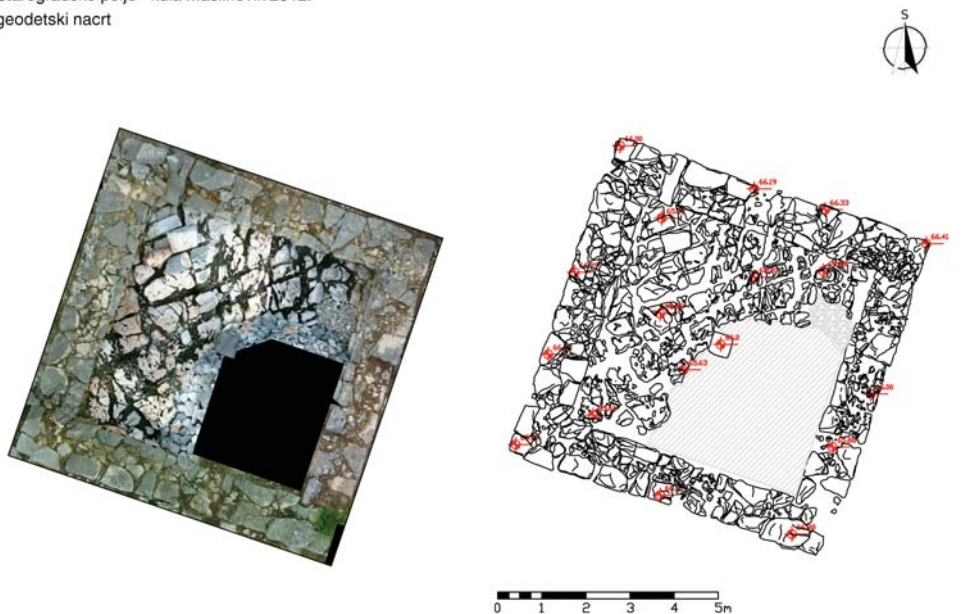
Ekipa je bila smještena privatno u Starom Gradu. Radilo se svaki dan od 8.30 do 15.30h. Koristili smo stari rent-a-car mali raspadajući jeep a potom auta Marka Matkovića i Barbare Olujić. Zbog loših vremenskih uvjeta, djelomice se radilo 12., 14., 15., 16., 22-23., 10., a zbog kiše ili praznika nije se radilo: 24., 27-29. 10. te 1. i 4. 11.

Ovogodišnja istraživanja nastavak su onih iz prethodne godine (o čemu je 10. 10. 2011. potpisani poslao detalja izvještaj, dok je izvještaj za *Hrvatski arheološki godišnjak*, također poslan na vrijeme, supotpisao s Barbarom Olujić).

Unutrašnjost kule

Prije početka samih iskopavnja, uz pomoć totalne stanice, snimljen je tlocrt kule i njeni vidljivi unutrašnji zidovi (sl. 1 i 2).

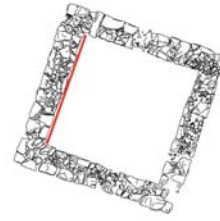
Starogradsko polje - kula Maslinovik 2012.
geodetski nacrt

izradila: Andrea Devlahović

Sl. 1. Foto i crtež tlocrta kule (Andrea Devlahović)

Starogradsko polje - kula Maslinovik 2012.
unutrašnje lice kule - zapad

izradila: Andrea Devlahović

Sl. 2. Unutarnje lice zapadnog zida kule. Sivi blokovi označavaju vidljivost kule prije iskopavanja (Andrea Devlahović)

Nakon toga je skinut suhozid koji je štitio sjeverni i zapadni profil jugoistočnog kvadranta unutrašnjosti kule na način da se taj kamen presložio u ostali istražen dio unutrašnjosti kule. Nakon toga je očišćen, nacrtan i fotografiran sjeverni profil jugoistočnog kvadranta unutrašnjosti kule (**sl. 3**). I ovdje se pokazala gotovo ista situacija kao i kod zapadnog profila istog jugoistočnog kvadranta (vidi izvještaj iz 2011.). I ovaj profil jasno pokazuje način na koji je ukopan središnji četvrtasti kameni blok kule te da on leži na sloju usitnjenih volaka (**sl. 3**).

Sl. 3. sjeverni profil jugoistočnog kvadranta unutrašnjosti kule

U dogovoru s Konzervatorskim odjelom u Splitu odlučeno je da se unutrašnjost kule zatrpa do oko 20 cm ispod visine centralnog četvrtastog kamenog bloka koji je služio kao postolje drvenom stupu koji je nosio drveni pod kata kule (prema anlogijama iz Grčke kula je

imala dva kata; ostaci izgorenih greda otkriveni su 1987. godine, vidi dnevnik iskopavanja). Preostalo kamenje i zemlju nasuli smo u unutrašnjost kule iz hrpe izvan sjeverne strane kule koja je nastala za vrijeme prošlogodišnjih iskopavanja. Ukupno je nasuto 18,75 m² u visini od cca 75 cm. Proces nasipanja je fotodokumentiran. U preostalom, dijelom neistaženom jugoistočnom kvadrantu, skinut je sloj sa zemljom i manjim kamenjem nasutog sloja kao i najlon koji je tu bio stavljen 1987. godine da označi nivo iskopavanja iz te godine. Najlon je nakon 25 godina dobro izdržao, no situacija ispod njega, a osobito ona na zapadnom dijelu u širini centralnog četvrtastog kamenog bloka, pokazivala je vrlo kompleksnu strukturu te smo odlučili da taj dio pomnije istražimo iduće godine. Zbog toga smo taj kvadrant unutrašnjosti kule pokrili geotekstilom preko kojeg smo nasuli sloj zemlje i sitnijeg kamenja (sl. 4a i b).

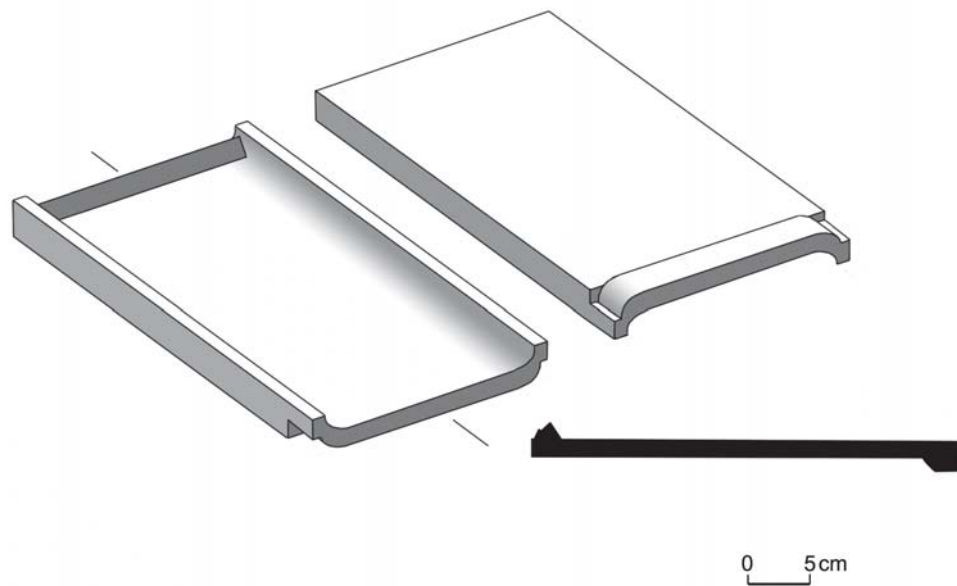

Sl. 4a i b. Geotekstil nad jugoistočnim kvadrantom (a) i zatrpani ostali dijelovi unutrašnjosti kule (b)

Sonda uz južno vanjsko lice kule

U kampanji iz 2011. godine postavljena je sonda širine 1,5 m i dužine od 7,5 m, podijeljena na dva dijela (sj. 12. i 14) između kojih je ostavljen profil širine 50 cm (taj se profil nadovezuje na središnji S-J profil unutar kule). Tada je iskopan samo površinski sloj u kojem nađeno dosta ulomaka lopiža i finije glazirane keramike novijeg doba, dok se u nižem dijelu istog sloja taj broj znatno smanjuje. U ovogodišnjoj kampanji taj je prostor istražen u do samog živca koji se nalazi na oko 1 m dubine (osim u kranjem zapadnom dijelu koji je pokriven i ostavljen za iduća iskopavanja). Prvo je istražen istočni dio, to jest sj. 12 (od 11. do 19. 10.), a potom zapadni dio i kontrolni profil to jest sj. 14 (od 30. 10. do 10. 11.). Površinski sloj (sj. 22) sastoji se od manjeg kamenja pomiješanog s humusom tamno smeđe boje u kojem su nađeni ulomci keramike iz kasnog 19. i ranog 20. stoljeća (lopiže i finija glazirana keramika). Ta je keramika vjerojatno pripadala obližnjoj kamenoj suhozidnoj kući koja je građena gotovo paralelno s kulom od koje je udaljena oko 4 m.

Nakon površinskog sloja javlja se sloj sa većim i manjim kamenim blokovima i s dosta zemlje i korijenja. Taj je sloj - sj. 23 - deo oko 40-50 cm. U njemu ima dosta antičke keramike, osobito ulomaka krovnih opeka i kupa (ukupno je nađeno oko 4m²) (sl. 5).

Sl. 5. Idealna rekonstrukcija krovne opeke s Maslinovika (Petar Popović, doradio Zoran Podrug)

Pored ovih, nađeno je dosta ulomaka trbuha amfora, te rubova otvora, ručki i dna nekoliko amfora koje se tipološki mogu vezati uz tipa Korint B (sl. 6).

Sl. 6. Ulomak ruba otvora amfore tipa Korint B (Silva Tinazzo, doradio Zoran Podrug)

Nekoliko ulomaka grube keramike ukazuju da se možda radi o poklopcima pithosa ili pak o rubovima nekih većih zdjela zasad nepoznatog oblika. Uz ove nalaze nađeni su i ulomci kuhinjske keramike: vrčevi i plitke posude za kuhanje (tzv. casserol). Otkriveno je i dosta ulomaka fine keramike i to uglavnom ulomci skyphos od kojih jedan ima slikani geometrijski (?) dekor nalik produktima Alto-Adriatico radionica (sl. 7), ulomaka kakvih ima i u samom Farosu.

Sl. 7. Donji dio posude (skyphos?) sa slikanim ornamentom (Silva Tinazzo, doradio Zoran Podrug)

Pored ovih nalaza u sj. 23 otkriven je korodirani brončani polufabrikat ili žeton u obliku novac stožastog izgleda pr. 1,3 i 1,5 cm, te dva korodirana ulomka željeznih brokava.

Ispod sj. 23 nalazi se sloj -sj. 24 – koji predstavlja gornji dio živca. Sastoji se od rastresitih debljih i tanjih ploča kamena u koje su se uvukli zemlja i korijenje. Na tom sloju ležali su neki ulomci kupa i keramike (sl. 8).

Sl. 8. Ulomci krovnih opeka i amfora u sj. 23. Donji dio slike pokazuje vanjsko lice kule

Ispod tog sloja je pravi čvrsti živac koji se također lista i ima uskih pukotina, fuga s zemljom. Na taj živac, koji lagano pada prema sjeveru, legao je zid kule. Zapadni dio južne sonde nije iskopan do živca već je ostavljen najniži dio sloja 23. koji je prekriveno krumpirušom a potom kamenjem i zemljom.

Uređenje okoliša kule

U nekoliko navrata organizirali smo sječu granja raznih stabala (česmina, rogač, divlja maslina) koji okružuju kulu i čine je nepristupačnom i nevidljivom. Te akcije omogućile su i bolju vidljivost s kule prema okolnim brdima i na samo Starogradsko polje.

Idejno rješenje uređenja grčke kule

Prostor kule i objekata uz nju (suhozidna kuća, japnenica i kućica za pohranu opreme za protugradnu obranu sagrađene prema natpisu na njoj 1893. godine), predstavljaju jedinstven atrakciju i zavređuje posebnu prezentaciju. Prezentacije je opravdana prvenstveno zbog toga jer je pristup lokalitetu vrlo jednostavan za sve uzraste potencijalnih posjetilaca. S tim na umu zamolili smo arhitekta Marka Lipovca iz Splita da izradi prijedlog idejnog rješenja obnove grčke kule kojeg donosimo u prilogu ovom izvještaju. Prema dosadašnjim spoznajama kula je sačuvana na mjestima do oko 1,5 m visine. Tu bi izvornu visinu trebalo sačuvati i, radi čvrstoće i sprječavanja daljnjeg propadanja i urušavanja, dopuniti kompaktnijim blokovima, osobito onih na uglovima kule. Predviđeno je da se u idućim kampanjama iskopa prostor od oko 2-3 metra uz vanjska lica kule tako da se omogući razgledanje cijele kule izvana. Nakon toga bi se sa sjeverne strane kule predložili da se prema projektu Marka Lipovca napravi nova kula istog tlocrta (7,5 x 7,5 m) od metalne konstrukcije u visini od oko 11 m (koliko su takve kule u grčko doba bile građene). Unutar te konstrukcije napravilo bi se dvosmjerno stepenište do njenog vrha odakle se pruža jedinstven pogled na cijelo Starogradsko polje (Chora Farou), na Stari Grad (Faros) i na kulu Tor povrh Jelse te na okolni krajolik. Na vrhu kule uredio bi se vidikovac s teleskopom, postavili bi se višejezični informativni panoi na kojima bi bile bitne informacije za razumijevanje okoliša i spomenika uokolo Starogradske polje, a posebno sistema obrane polja u doba samostalnosti grčkog grada. Ispod vidikovca vidjeli bi se originalni ostaci kule, suhozidna kuća (buduće skloniste u slučaju kiše), japnenica koja bi se

očistila od raslinja i kučica za pohranu opreme za protugradnu obranu koja je sagrađena u doba austrougarske.

Solarni paneli na kuli koristili bi se za osvjetljavanje kule noću. Laserskim zracima bi sa uspostavili veza između grčke kule na Toru i Starog Grada. Voda koja bi se sakupljala s kule bila bi usmjerena prema gustirni u prizemlju odakle bi se preko česme mogla koristiti za piće.

Nalazi i dokumentacija pohranjeni su u Muzeju Starog Grada.